

# Розділ 2

## ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

---

УДК 94 (477)«195/196»:331.105.44

**ВІКТОР ДОКАШЕНКО**

м. Бахмут

v.m.dokashenko@ukr.net

### ПРОФСПІЛКОВИЙ АКТИВ У ПОЛІТИЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ «ВІДЛИГИ»

*У статті досліджуються політичні аспекти розвитку громадських засад у професійних спілках. Автором виділено два етапи їх піднесення: 1956–1961 рр. та 1961–1964 рр. Доводиться, що ініціювання зростання чисельності профспілкового активу обумовлювалося внутрішньополітичними потребами партії влади. На першому етапі – необхідністю боротьби з культом особи, як засобом її утвердження. На другому етапі цей процес подавався як ознака комуністичного суспільства, що виступало формою збереження політичної системи. Зазначається, що розвій активності мав і зворотну, спрямовану проти влади дію.*

*Ключові слова: «відлига», владні інтереси, громадські засади, політична інтерпретація, профспілковий актив.*

Пропонована стаття є логічним продовженням дослідження проблеми кадрової роботи професійних спілок у середині 50-х – середині 60-х рр. ХХ століття. У першій статті, що вже готується до друку, в політичному аспекті нами розглянуто ряд питань добору, виховання та розстановки тієї частини кадрів, що працювала в спілках на професійній засадах. Це була категорія так званих «звільнених» працівників. Однак з огляду на характер панівної системи їх діяльність була б абсолютно марною, якби в кадровій роботі громадської організації не існувало іншої, не менш важливої частини, що в профспілковому будівництві радянських часів отримала назву «активу». Це була чисельна армія низових профспілкових працівників, які не перебували в штаті громадської організації, але відігравали не менш важливу, сполучну роль між багатомільйонними масами її членів та штатними працівниками цієї масової організації. Останні через профспілковий актив доводили партійну ідею до рядових членів профспілки, організовували її втілення в життя, врешті-решт, відволікали їх від нагальних проблем, спрямовуючи в необхідне для влади русло. Отже, актив цієї масової громад-

ської організації являв собою останню ланку «привідного паса», яким загалом виступали для владної партії професійні спілки.

З огляду на зазначене, дослідження анонсованої проблеми значною мірою актуалізується сучасним станом профспілкового руху в Україні. Ослаблений причинами внутрішнього та зовнішнього характеру, він фактично не має зараз ані достатньої кількості активістів, ані хоча б більш-менш розгалуженої та налагодженої системи їх підготовки. Ці обставини в час дуже болючих, хоч і вкрай необхідних реформ, позбавляють українську спільноту можливості здійснювати цивілізований тиск на владні структури як з метою послаблення негативних наслідків дій влади, так і з метою прийняття нею значно виваженіших законів та постанов уряду.

Втім, незважаючи на актуальність та наукову привабливість, пропонована тема наукового пошуку ще не стала предметом аналізу широкого наукового загалу. З огляду на наявну наукову літературу, вагоміших успіхів у її розкритті досягли не історики, а політологи. Йдеться передусім про монографію В. Ф. Цвиха, в якій досліджуються методологічні проблеми профспілкового руху [26], та дослі-

дження О. М. Тупиці, де профспілки розглядаються в політичній системі сучасної України [24]. У вужчому значенні наявні статті з організаційної роботи професійних спілок, підготовлені автором цього доробку [2].

У контексті останніх, вочевидь, не можна оминати увагою й праці дослідників радянської доби, предметом дослідження яких був безпосередній розвиток громадських засад у профспілках [16]. Не дискутуючи з їх авторами за основними теоретичними положеннями проблеми, зазначимо, що гарно виписані з позиції радянської історіографії та з небезпідставною претензією на обґрунтування її методологічних засад, для нас вони, передусім, мали концептуальне значення. Контраверсійність поглядів їх авторів до сучасного розуміння історичного процесу суттєво допомогла нам визначити найслабші місця в теорії питання та детальніше зосередитися на вирішенні поставлених завдань. З позиції дослідника історії вони сприяють глибшому зрозумінню сутності тих чи інших документів того часу, а також зрозуміти причини їх виникнення та походження. Їх важливість безперечна, хоча вони й не здатні щонайменшим чином доповнити історіографію проблеми у загальновизнаному її значенні.

Таким чином, недостатність наукової розробки проблеми, на загальному тлі практичної привабливості, дають достатньо підстав для її подальшого дослідження. Завданням цієї статті є виокремлення з метою подальшого аналізу політичної складової в діяльності профспілкового активу та з'ясування його значення для влади в досліджувану епоху. Відповідно до мети поставлено такі завдання: по-перше, визначити причини методологічної привабливості профспілкового активу для влади на стадії зовнішньо показової боротьби з культом особи та в час проголошеного нею курсу на побудову комуністичного суспільства; по-друге, визначити та обґрунтувати етапи розвитку громадських засад у професійних спілках, ініційованих партією влади; по-третє, довести, що чисельне зростання профспілкового активу за певних обставин могло виходити за межі провладного курсу та спрямувати своє вістря проти діючої влади; по-четверте, знайти докази та мотиви штучного форсування КПРС громадських за-

сад у професійних спілках та вийти на висновок про передчасність, визначеного партією курсу. Враховуючи, що і партія, і наймасовіша організація були складовими тогочасної політичної системи, які суттєво впливали на владні позиції, а сам хід дослідження здійснюється у межах аналізу чинників, що забезпечували їх зміцнення, проблема розглядатиметься за допомогою форм і методів, характерних для політичної історії.

Спочатку спробуємо «вписати» окреслену вище проблему в контекст методології «відлиги». Остання вибудовувалася на зовнішньо показовому запереченні культу особи та такому ж за своєю сутністю протиставленні йому значущості трудящих мас. З цього теоретичного посилю впливає, що вага окремої особи в процесі суспільного розвитку в епоху «відлиги» повинна була зменшуватися, що, у свою чергу, автоматично призводило до зростання вагомості трудящих мас. Саме вони мали перетворитися на рушійну силу суспільного поступу. У зв'язку з цим, автоматично зростала вага партійної та громадської організацій, які їх організовували. Такими у радянській політичній системі виступали КПРС і професійні спілки. Крім того, останні визнавали політичне керівництво з боку партії влади, що наперед обумовлювало політичну заданість у роботі їх кадрів, як з числа штатних працівників, так і з боку тих, хто виконував цю роботу на громадських засадах.

Профспілковий актив, передусім своєю чисельністю та різноманітністю виконуваних функцій, якраз і повинен був засвідчити значущість трудящих мас. Що ж вкладалося теоретиками того часу в дефініцію профспілкового активу? Автори посібників з профспілкового будівництва вважали, що це «найбільш ініціативні члени профспілки, які систематично виконують на добровільних засадах, за рахунок свого вільного часу, громадські (профспілкові) доручення» [20, с. 174]. Оскільки актив спілок знаходився на найнижчих щаблях профспілкової ієрархії і був, практично, невід'ємною складовою частиною багатомільйонних мас, які зміна парадигми «відлиги» піднесла до висот рушійної сили суспільного розвитку, вагомість цієї категорії спілчан для тих, хто стояв біля владного керма різко зростала.

З цієї причини керівництво громадської організації вищого рангу намагалося забезпечити максимальне не лише утримання, а й розширити число посад саме за активістами. На нашу думку, справа тут полягала не в економії коштів. Точніше, не лише в ній. На чільне місце висувалося питання політичне. І партії, і державі важливо було показати всьому світу як тисячі профспілкових активістів у СРСР підтримують висунуті партією ідеї. Причому, з огляду на вищенаведене визначення «активу», робили вони це систематично, на добровільних засадах і за рахунок власного вільного часу. Від себе додамо, що ще й абсолютно безкоштовно. Яка ще політична система могла похвалитися подібним? Питання скоріше риторичне. Звідси випливали й «переваги» соціалізму, й «осанна» партії влади та й самій владі, яку так активно «підтримують» маси.

Нав'язуючи ідею профспілкового активу не лише власному суспільству, а й усьому світу, демонструвалася життєздатність політичної системи соціалізму та наявність внутрішніх резервів для розвитку. Остання обставина була важлива ще й тим, що загалом вона відповідала первісним засадам формування цієї масової організації. Адже, за статутами епохи «відлиги», професійні спілки визначалися як масова, громадська, непартійна організація. Саме принцип масовості розбудови давав підстави для залучення до виконання статутних повноважень найбільш активної частини членів цієї організації.

На важливості зазначеного постійно наголошували профспілкові лідери найвищого рангу. «Найголовнішою опорою профспілкових організацій служить профспілковий актив, який на началах добровільності бере участь у громадському та профспілковому житті, – зазначав на XI з'їзді профспілок СРСР (1954 р.) Голова ВЦРПСМ. М. Шверник [28]. Через 4 роки вже інший очільник ВЦРПС з трибуни IX Пленуму ВЦРПС заявляв: «Треба постійно покращувати роботу з активом, більше інструктувати його, вчити на практичному досвіді, виховувати в дусі непримиримості до недоліків і вищої відповідальності за доручену справу» [9]. Цитування профспілкових лідерів вищого рангу дає нам достатньо підстав, щоб участь широкого кола спіл-

чан у розбудові та функціонуванні своєї організації того часу розглядати як засадничу умову її поступального розвитку. Формула така: чим більше число членів профспілки включиться до громадської діяльності, тим ефективнішою буде діяльність самої організації. Зовсім інша справа, що політичній силі, яка взяла на себе сміливість виступати її керівником, було вигідним використання цих первісних засад у власних політичних інтересах, про що вже згадувалося вище.

За нашим переконанням, саме це, у першу чергу, змушувало партію влади, іноді навіть ігноруючи глухий спротив бюрократичного апарату профспілок, утримувати в їхній організаційній структурі необхідний рівень громадських засад. Є підстави стверджувати, що весь історичний етап «відлиги» створював для партії серйозну внутрішню мотивацію для перманентного підвищення ролі громадських засад у профспілковому русі. У зв'язку з цим видається можливим виділити два етапи їхнього розвитку. Перший хронологічно охоплює період від XX з'їзду КПРС і до 1961 р. Внутрішні мотиви партії для ініціювання подальшого розвитку громадських засад тут обумовлювалися необхідністю боротьби з культом особи Й. В. Сталіна. Залучення до його засудження широкого профспілкового загалу означало для неї підтримку з боку широких верств трудящих проголошеного політичного курсу. Водночас, це сприяло утвердженню та зміцненню нової влади, що додатково дозволяє розглядати проблему громадських засад професійних спілок у політичній площині.

Другий етап охоплює період з 1961 р. по 1964 р.: від прийняття Нової програми КПРС і до краху «відлиги» як етапу тоталітарних відносин у СРСР. Внутрішні партійні мотиви до розвитку громадських засад у профспілках тут теж криються в необхідності отримання підтримки з боку трудящих, але на цей раз уже в площині підтвердження правильності обраного владною партією поступу суспільного розвитку. Схарактеризуємо обидва етапи на основі необхідного дослідницького матеріалу.

Аналіз першого доцільно почати з найнижчої ланки цієї громадської організації. До неї слід віднести, передусім, профорганізаторів і профгрупоргів. Перші обиралися за умови, якщо в первинній профорганізації було

менше 25 осіб. У тих же первинках, де кількість членів профспілки перевищувала 25 – обиралися фабрично-заводські, місцеві комітети (ФЗМК). Такі профспілкові організації мали власну структуру і поділялися на цехові, а ті в свою чергу на профспілкові групи, які очолювали профгрупорги. Отже, і профгрупорги і профорганізатори являли собою найнижчу організаційну структуру радянських тред-юніонів. Це відіграє принципову роль у нашому дослідженні, позаяк профспілкова статистика того часу часто не вирізняла їх та подавала, як правило, разом.

Намагаючись максимально дотримуватись принципу наукової добросовісності, спробуємо встановити пропорцію зазначеної категорії активістів. Певною мірою цьому сприяють архівні матеріали. Вони не повністю, а лише вибірково дають можливість з'ясувати, що на кінець періоду, що нами досліджується, за чисельністю переважали профгрупорги. Наприклад, у 1964 р. у Донецькій промисловій обласній раді профспілок нараховувалося 1 303 профорганізатори, у той час як профгрупоргів – 43 784 осіб [11, арк. 24]. Отже, профорганізатори не могли виступати основною низовою ланкою професійних спілок. Ними, безсумнівно, були керівники профспілкових груп. Знову ж таки, на кінець досліджуваного періоду по Українській РСР чисельність профгрупоргів перевищила 260 тисяч, тоді як у 1961 р. їх налічувалося 160 тис., а в 1956 р. – трохи більше 30 тисяч [22, арк. 39]. Позитивна динаміка зростання чисельності керівників низової ланки профспілок підтверджує нашу попередню гіпотезу щодо наявності значного політичного потенціалу, який містила ця категорія спілчан. А тому з процесу зростання профгрупоргів за 8 років на 88,5% не лише не можна виключати політичної складової, а навпаки, слід розглядати його як могутній політичний чинник.

При цьому принагідно зазначимо, що керівники профспілкових груп було далеко не єдиними у довгому переліку активістів цієї громадської організації. Значний резерв для його збільшення, на нашу думку, знаходився в профспілкових комісіях ФЗМК. У 1957 р. Президія ВЦРПС упорядкувала процес їх створення, прийнявши 10 листопада постанову Президії «Про комісії фабричних заводських,

місцевих (цехових) комітетів профспілок». Формально профспілкові комітети отримали право на самостійне регулювання кількості комісій та їх чисельність. Однак при цьому вищий профспілковий орган рекомендував створювати постійні комісії з основних питань їх діяльності, а саме: виробничо-масової роботи і заробітної плати, охороні праці, житлово-побутової, та замість рад із соціального страхування організовувати комісію з соціального страхування [10, с. 1–2].

Вочевидь немає щонайменшої необхідності наголошувати на тому, що в умовах суворої дії одного з найважливіших організаційних принципів радянських профспілок, принципу підпорядкованості нижчих органів вищим, якому вони неухильно весь час слідували, кожна «рекомендація» останніх автоматично перетворювалася в неухильну обов'язковість. І якщо до виходу цієї постанови в деяких первинках з певних причин та обставин могли ще якось манкірувати їх створенням, то після прийняття зазначеної постанови така можливість різко зменшилася.

На жаль, профспілкова статистика у розрізі постійних груп ФЗМК не велася. Тому кількість активу цієї ланки профспілковими функціонерами часто надавалася досить умовно. Спробуємо дізнатися чисельність цієї категорії активістів хоча б опосередковано. Вважамо, що навіть у такий спосіб отриманий результат здатен суттєво вплинути на визначення важливого чинника зміцнення громадських засад у профспілковому русі. Так, на перше півріччя 1958 р. в УРСР налічувалося 84 381 ФЗМК (без профкомів навчальних закладів) [21, арк. 1]. Чисельність постійних груп у залежності від величини комітету профспілок коливалася зазвичай від 5 до 10 осіб. Звичайно, що на великих промислових підприємствах вони були значно чисельнішими. Наприклад, на Харківському тракторному заводі в комісії з виробничо-масової роботи працював 21 член профспілки [12, арк. 16]. Якщо навіть за основу взяти якусь уявну середню величину, скажімо 7 осіб, то загалом по республіці кількість членів постійно діючих комісій комітетів профспілок сягала понад 2 млн. 300 тис. Разом із профгрупоргани станом на 1961 р. число активістів сягне 2 млн. 460 тис. осіб. Якщо ж до них додати

активістів ФЗМК, позаштатних інструкторів та інший актив, є всі підстави вважати, що загальна чисельність профспілкового активу наближалася до 3 млн. осіб. Ця отримана опосередкованим шляхом цифра дає підстави для висновку про те, що постійні комісії ФЗМК у кількісному відношенні були чи не головним чинником забезпечення і розвитку громадських засад.

В аспекті поставленої проблеми ми не бачимо необхідності в здійсненні аналізу роботи профспілкових та й партійних комітетів з підвищення дієвості цієї когорти профспілкового активу. Відзначимо лише, що питання підвищення їх кваліфікації не сходило з порядку денного ні одних, ні інших. Хоча при цьому варто зазначити, що сам процес їх створення був досить суперечливим. Це ж саме можна сказати й про інститут позаштатних інструкторів обласних рад професійних спілок, який почав впроваджуватися з 1958 р. Так, у інформації, спрямованій Вінницькою обласною радою профспілок до Укрпрофради, зазначалося, що станом на січень 1958 р. з усіх відділів цього територіального міжспілкового органу профспілок позаштатні інспектори працюють лише в технічній інспекції та й то у їх доборі допомагали райвиконкоми. Значно кращим стан справ був у Дніпропетровській області, де при обласній раді працювало 205 позаштатних інструкторів. Понад 400 інструкторів тут було затверджено в обкомах профспілки [1, арк. 1; 2].

Втім, напевно чи варто з довірою ставитися до подібної інформації, адже гарно складена довідка про роботу ще не означає її наявності як такої. Час від часу ця думка проривалася назовні й ставала надбанням широкого загалу. Іноді це звучало навіть з вуст можновладців досить високого рангу, про що свідчать архівні документи. Зокрема, досить точно схарактеризував цей стан перший секретар Сталінського обкому Компартії України В. І. Дегтярьов, виступаючи на Пленумі облпрофради у серпні 1959 р.: «В області понад 25 тис. громадських інспекторів. Але вся біда в тому, що за винятком невеликої кількості, ця велика армія не працює і на багатьох підприємствах існує формально», – наголошував він [19, арк. 17].

Активістами наступного щабля, який дозволяв здійснювати розширення громадсь-

ких засад, був рівень районних та міських рад профспілок. Ідея їх генерування витала в партійних та профспілкових коридорах починаючи приблизно з 1958 р. Так, на VI пленумі Укрпрофради у січні 1958 р., з урахуванням рівня її повноважень, розглядалося декілька варіантів утворення районних рад профспілок. Перший – це ліквідація середніх ланок галузевих спілок і створення замість них районних рад. Розрахунки витрат були зроблені на основі Волинської області, де територіально було 26 районів, значить тут треба було сформувати 26 райрад профспілок. Штат планувався мінімальний – голова з окладом у 1000 і бухгалтер з окладом 600 рублів. Отже, в одному районі річний фонд заробітної плати мав складати 1600 рублів, а в 26 районах – 41 600 рублів відповідно. До цього штату додавалося 4 одиниці технічного персоналу, що разом з деякими додатковими витратами збільшувало фонд заробітної плати до 45 300 рублів. Цей варіант передбачав передачу райрадам фінансової функції. Другий варіант, без передачі фінансів, був дешевшим майже наполовину. Його річний кошторис тут складав 21 800 рублів [18, арк. 65–69].

Врешті-решт, у квітні 1958 р. у процес дискусії втрутився ЦК. На засіданні Секретаріату ЦК Компартії України було розглянуто «Пропозиції про створення міських і районних рад професійних спілок». Доповідну записку подала до ЦК спеціальна комісія. За рішенням секретаріату її було розіслано по обласних комітетах партії. У такий спосіб ЦК намагався отримати аргументовані пропозиції щодо доцільності створення таких органів [17, арк. 25]. Як експеримент їх було започатковано на громадських засадах у ряді районів декількох областей. Інформації про діяльність новостворених органів, що стікалися до Укрпрофради, однозначної відповіді щодо доцільності формування цієї гілки профспілкової влади так і не надали.. Львівська облпрофрада, яка сформувала в 7 районах організаційні бюро районних рад, вбачаючи в них, наприклад, орган, який дозволяв оперативно інформувати профспілкову громадськість районів про рішення ВЦРПС та Укрпрофради, що, погодьмося, не дуже переконує в гострій необхідності їх формування. Досить голосливо звучало в інформації до Укрпрофради також і твер-

дження про те, що ці органи «здатні підігнати всю профспілкову роботу».

Київська облпрофрада до цього питання підійшла значно ґрунтовніше. Перед таким рішучим кроком вона заручилася схваленням самої ідеї на рівні Київського обкому партії та попередньо розробила Положення «Про районні ради професійних спілок». Обласні очільники громадської організації переконували парткерівництво регіону в тому, що ці органи середньої ланки сприятимуть проведенню міжсоюзних заходів, що вони зможуть з'єднати воедино розрізнені та дрібні профспілкові організації районів. У їхньому обґрунтуванні за основу було взято діяльність Богуславської районної ради, яка об'єднала понад тисячу первинних профорганізацій, а загальна кількість членів спілок сягала півтори тисячі осіб. Усі новостворені органи тут теж діяли на безоплатній основі. До їх складу увійшли голови і члени райкомів місцевих комітетів профспілок.

У зазначеному ми вбачаємо досить наповненим та, навіть, послідовним спробам громадської організації створити нові структури середньої ланки на рівні районів та міст. Між тим, не будемо забувати, що згідно Статуту профспілок, ці ланки вже функціонували, правда на галузевому рівні. Це – міські і районні комітети, які, однак, не були підрозділами, обов'язковими для створення. Рішення про їх формування приймалося центральними комітетами галузевих спілок «з урахуванням конкретних умов діяльності тієї чи іншої профспілки, кількості первинних профспілкових організацій уній та числа членів профспілки» [13, с. 102].

За цих обставин може скластися оманливе враження про випадковість, обумовлену неякісною підготовкою питання, або, навіть, про абсолютну абсурдність такої організаційної творчості. Дійсно, який сенс до вже існуючих комітетів, а в разі їх відсутності маючи можливість їх створити, ініціювати створення нових, з тими ж функціями, але під назвою міських та районних рад профспілок? Між тим, у спробах реалізації цієї ідеї відсутня щонайменша випадковість, тим більше абсурдність. Суть проблеми полягає в тому, що радянські профспілки вибудовувались на принципі поєднання галузевих і територіальних підходів.

Використання галузевого принципу дозволяло профспілкам певною мірою послабити до себе увагу з боку партійних органів. Тим більше, що у їх системі дещо осторонь стояли басейнові, дорожні та територіальні комітети, сфера діяльності яких визначалася не адміністративно-територіальними кордонами, а територією управління залізниці, морського чи річкового басейну. До них також слід віднести профспілкові комітети таких галузей як авіація, транспортне будівництво, геологічна розвідка, вугледобування [14, с. 102].

Така виробнича роз'єднаність хоча б частково, але все ж таки зменшувала партійне втручання у внутрішні справи спілок. Очевидно, остерігаючись послаблення свого впливу на масову організацію, у цій ланці до статутного процесу було запущено механізм поступового зменшення компетенцій територіальних комітетів і, навпаки, їх зростання в міжспілкових територіальних органах, про що нам вже доводилося писати [3]. Можливо також, що свій внесок у справу створення нових органів зробила й бюрократична машина, яка в колишньому Радянському Союзі була вкрай громіздкою та неповороткою. І партійна бюрократія стояла тут на чільному місці. Не виключено, що наявність галузевих профспілок просто утруднювала партійний вплив та, відповідно, зменшувала можливості контролю. Тому, за профспілковими статутами епохи «відлиги» чітко простежується тенденція звання повноважень галузевих комітетів.

Власне, нічого іншого від політичної системи тоталітарного типу не варто було й очікувати. Не могла ж вона, створивши найчисельнішу громадську організацію та наділивши її безпрецедентними як для організації громадського типу правами, залишити її поза межами свого впливу та контролю. Тому наявність у профспілковій структурі обласних рад професійних спілок, які носили міжгалузевий характер, дозволяло партійним структурам на рівні області ретельно контролювати діяльність кожного окремо взятого обласного підрозділу громадської організації. Без будь-яких застережень це могли робити і робили обласні комітети КППС, наприклад, заслуховуючи профспілкових очільників на засіданнях своїх бюро чи секретаріату з найрізноманітніших питань. До речі, у випадку необхідності,

широкі повноваження профспілок дозволяли перекласти на них відповідальність за провал у роботі в тому чи іншому аспекті.

Тому реалізація ідеї створення профспілкових структур середньої ланки на рівні міста – району була вигідною, в першу чергу, партійним структурам обласного рівня, адже вона автоматично завершувала формування повного прямого структурного контролю над профспілковими організаціями з боку партії влади. За цих обставин усі їх структурні підрозділи отримували свого партійного наставника. На рівні ФЗМК – це був партійний комітет підприємства, на рівні району – районний комітет партії, на рівні міста – міський партійний комітет, на рівні області – обласний комітет, на республіканському рівні Укрпрофрадою опікувався б Центральний Комітет Компартії України. Отже, думається, що такий розвиток подій повністю влаштовував би партію влади.

І все ж таки за всієї привабливості цієї ідеї для владно-партійних структур, її практична реалізація наштовхувалася на непоборні перешкоди. Наприклад, не могло не насторожувати завершення формування подвійної бюрократичної системи, яка непосильним тягарем лягла б на бюджет країни. Звичайно, мали місце перепони й іншого плану. Не останню роль серед них відігравала необхідність за будь-яких обставин збереження галузевих профспілок. Їх розформування викликало б негативний резонанс у світовому профспілковому середовищі, в якому СРСР намагався відігравати мало не чільну роль. І робив це не без підстав, адже в усьому світі професійні спілки вибудовувались виключно за галузевою ознакою. Це забезпечувало їм максимальну незалежність від влади на місцях і створювало оптимальні умови для захисту спілчан усієї галузі.

Тому повна відмова від цього принципу їх побудови в СРСР однозначно була б розцінена профспілковою громадськістю як наступ держави на права профспілок з усіма можливими для неї наслідками. Залишати ж галузеві спілки за умови творення й без того громіздкого бюрократичного апарату не було щонайменшого сенсу. Можливо ці, а можливо ще й якісь інші, невідомі нам мотиви змусили цю організаційну проблему спускати на гальмах. Тим

більше, що в 1961 р. з'явилися нові виклики, які змусили профспілкове керівництво вищого рангу переключитися на нову тему, активно ініційовану XXII з'їздом КПРС.

Йдеться про прийняття програми будівництва комуністичного суспільства, яка, очевидно, враховуючи потенціал профспілок, поставила перед ними завдання зробити цю партійну ідею ідеєю трудящих мас. Обраний з'їздом курс, з нашої точки зору, розпочинав другий етап розвитку громадських засад профспілок у час «відлиги». Безпосереднім поштовхом до цього стала доповідь ЦК, з якою виступив на з'їзді М. С. Хрущов. У ній він, зокрема, зауважив: «Саме життя настійливо вимагає все ширшого запровадження громадських засад у діяльність професійних спілок, скорочення платного апарату їхніх організацій. Чим ширше будуть використовуватися громадські начала в роботі, тим активнішою буде участь трудящих у житті суспільства [15, с. 119–120].

Що ж змусило партійного лідера активізувати ідею розвитку громадських засад у професійних спілках? На нашу думку, передусім, це масштабність політичних завдань, які були поставлені з'їздом перед суспільством. Для прикладу наведемо назву одного з параграфів доповіді: «Переростання соціалістичних виробничих відносин у комуністичні. Розвиток радянської демократії. Соціалізм і свобода». Не можна не погодитися з тим, що кожне слово в назві наведеного параграфа передбачало масштабні системні зміни в розвитку суспільства. Тут ми не зупиняємося на ступені їх реалістичності, що є темою окремої розмови. Як окремою темою є і з'ясування причин їх постановки саме у цей, такий скрутний для країни час. Ми, зокрема, не виключаємо й того, що не лише розширення громадських засад, а й вся ідея побудови комунізму були лише відволікаючим маневром влади, який вона змушена була здійснити через оману очікувань спільноти від «відлиги». Втім, останнє, за всієї своєї привабливості, вимагає додаткового, комплексного вивчення проблеми.

Зате стовідсотково зрозумілим залишається те, що активність трудящих мас, яку так наполегливо ініціювала партія влади, не могла бути рухом лише в одному напрямку. Звичайно, активність трудящих певною мірою

можна було використати з метою підтримки владних ініціатив. Втім, ніхто не зможе дати гарантій того, що за певних обставин вона може бути спрямована й всупереч їм. У зв'язку з цим ми намагалися знайти ті теоретичні запобіжники, які влада виставила з метою обмеження активності у зворотному напрямку. Ми були переконані в тому, що влада повинна була їх виставити, щоб запобігти небажаний для неї активності. Тим більше, що остерігатися народної активності в зворотному напрямку в ініціаторів «відлиги» були всі підстави, про що свідчать чисельні документи того часу. Скористаємося одним із них. Це доповідь Першого секретаря ЦК Компартії України П. Ю. Шелеста на зборах партійного активу Києва та Київської області (1964 р.). Стенограма зборів безпристрасно передає не лише фактаж, але й настрій доповідача: «Починаючи з 1958 р., – мало не з розпачем говорив він, – наше сільське господарство застигло на нулі... Ви самі знаєте, – продовжував він, звертаючись до учасників Пленуму, – хліба не вистачає, скоротили помол. Білого хліба немає, люди в чергах стоять...» [23, арк. 7;11]. Будь-які коментарі сказаному будуть зайвими.

За інформацією, що надходила з місць до ЦК, називалися різні причини перебоїв з постачанням. Частина з них була надумана до смішного, інша – мала значну частку здорового глузду. Назвемо найбільш вживані, залишивши читачеві право самому обирати найбільш достовірні. Це – перехід ряду колгоспів на грошову оплату праці, підвищення роздрібних і закупочних цін на продукти тваринництва, окремі випадки купівлі хліба для відкорму худоби та, навіть, природний приріст населення [23, арк. 12]. Зрозуміло, що такі проблеми з продуктами харчування здатні були повернути активність трудівників зовсім в іншому, ніж планувалося напрямку. Нам вже доводилося писати про вияви невдоволення трудівників у містах, що супроводжувалися стихійними невиходами на роботу та розповсюдженням листівок антихрущовського змісту в сільській місцевості [24]. Звичайно, що кожен такий випадок чітко фіксувався місцевими підрозділами КДБ й потім негайно доповідалося партійному начальству в Києві. Їхні сліди в вигляді доповідних записок на ім'я перших керівників республіки, що зберігаються в архіві Громадських

об'єднань, дають достатньо підстав для того, щоб зробити висновок про те, що на кінець досліджуваного періоду влада повністю усвідомила, що активність спільчан не є рухом в односторонньому напрямку.

Ця обставина активізувала наші пошуки політичних запобіжників, розставлених владою з метою утримання активності трудящих лише в одному, вигідному для влади напрямку. Підтвердження нашого припущення знайшлося у виступі М. С. Хрущова на зборах виборців Калінінського виборчого округу Москви 27 лютого 1963 р. У ньому вже не було того захоплення від активності спільчан, яке звучало у його виступі на XXII з'їзді КПРС. Тут простежується якщо ще й не розгубленість, то збентеженість точно. «Разом з тим, – зазначав він, – ясно й інше: чим більше будуть розвиватися громадські начала в нашому житті, тим вищим повинен бути й рівень партійно-державного керівництва, тим оперативніше повинні діяти партійні і державні органи. В цьому діалектика нашого розвитку. Адже комунізм відкидає самоплинність; комунізм не можна побудувати без розумного планування, без наукового передбачення, без посилення партійно-державного керівництва...» [25].

Отже, два роки поспіль, після розлогих просторікувань з питань активності широких мас, партійний секретар пропонує вже супроводжувати її оперативністю влади та посиленням партійно-державного керівництва, що погодьмося, вносить суттєві корективи в загальну методологію «відлиги», яка, як відомо, ґрунтувалася на протиставленні активності трудящих мас культу особи Й. В. Сталіна. Якщо раніше вона трактувалася мало не як панацея від усіх бід, то з плином часу та наростанням кризових явищ у суспільстві ставлення до неї стало значно виваженішим, навіть, обережнішим.

Але якою ж все-таки була реакція професійних спілок на ідею зростання чисельності активу? Вона виявилася хоч і не миттєвою, але доволі розлогою. Декількох рядків у промові Першого секретаря на партійному форумі виявилось достатнім для того, щоб розглянути питання розвитку громадських засад не на президії, тим більше не на засіданні секретаріату ВЦРПС, а на його пленумі (липень 1962 р.), що на той час свідчило про особливу важливість

питання. У його постанові констатувалися значні зрушення, що відбулися в цій царині після партз'їзду. Якщо на першому етапі їх розвитку йшлося про розширення низових ланок активу, то після 1961 р. уже наголошувалося на необхідності його нарощування на рівні обласних комітетів, облпрофрад та центральних комітетів галузевих профспілок. Зокрема, підкреслювалося на необхідності створенні громадських комісій та рад, інституту позаштатних інструкторів та інспекторів з різних питань профспілкової роботи в керівних профспілкових органах. Наводилися також приклади діяльності, створених на громадських засадах обласних комітетів профспілок. До їх числа потрапив також і Львівський обком профспілки працівників електростанцій та електропромисловості. Схвалено постановою пленуму було також досвід вчителів ряду областей, у тому числі й Чернівецької області, які взяли на себе зобов'язання очолити на громадських засадах роботу сільських клубів, бібліотек, червоних кутків тощо.

І все ж таки, на загальному тлі бравурно-фальцетної тональності постанови з виконання партійних накреслень розширення числа профспілкових активістів, іноді проскакували й ноти без фальші. До них, безперечно, слід віднести факт недостатньої кількості створення обласних, крайових і республіканських комітетів профспілки, що працювали на громадських засадах. Правда, у зв'язку з цим дещо дивує те, що постанова розкрила «хитрість» ряду рад і комітетів профспілок, які створювали громадські ради лише з платних працівників профспілкових органів і підвідомчих їм організацій. Тобто, за наявності штатних, формували такі ж самі позаштатні [8, с. 21]. Звичайно, якийсь практичний сенс у цьому був повністю відсутній, але тим самим створювалися гарні підстави для звітності.

З одного боку, це свідчить про далеко не безхмарність процесу, адже не від добра ж профспілкові органи почали вдаватися до таких вишуканих фальсифікацій. До речі, їх могли зумовити різні обставини. Наприклад, найбільш простий, а тому й найбільш вірогідний варіант: профорганам просто не вдавалося знайти необхідні кандидатури для громадських посад, які працювали б без оплати. Тим більше, що всім було зрозуміло, що вся ця ро-

бота була необхідна лише для вдалого звіту. Але, якщо це визнати, то тоді з профспілкових манкірувань випливає первісна неможливість невиконання ідеї розмаху громадських засад, тим більше у такому масштабі, як запропонував з'їзд. Якщо погодитися і з цим, то тоді це припущення робить цілком логічним висновок про неготовність радянського суспільства до комуністичних перетворень, що взагалі ставить такі міркування за межі дозволеного.

З іншого боку, така «щирість» вищого профспілкового органу та й ще у присутності значної кількості керівників, що обіймали посади на верхньому щаблі профспілкової ієрархії, можна розцінити також як своєрідну підказку виходу з ситуації. Врешті, могли ж профспілкові діячі розуміти всю абсурдність продуктивної реалізації цього задуму в умовах діючої моделі своєї громадської організації. На користь цієї версії говорить також і та обставина, що ці «одкровення» наводилися у констатуючій частині постанови пленуму. В її ж заключній частині, де було конкретизовано узагальнення практичних форм роботи з розширення безоплатної профспілкової діяльності, для щонайменшого засудження цієї прикраси в підходах, а значить і для подальшого їх попередження в майбутньому, місця не знайшлося. Не виключено, що якраз майбутнього розвитку громадських засад учасники пленуму якраз і не бачили, хоча з відомих причині не могли про це говорити вголос.

Цікавим у зв'язку з цим виглядає виконання прийнятих на пленумі рішень. Зрозуміло, що питання розглядалося на пленумах усіх без винятку 26 обласних рад профспілок і, звичайно ж, на пленумі Укрпрофради. Інакше просто не могло бути, адже вищий профспілковий орган розглядав питання на засіданні пленуму. Характерно, що рішення були такі ж самі розпливчасті, зате в усіх з них звучали мотиви необхідності розвитку громадських засад. Одні з них, з точки зору оргроботи, написані краще, інші – гірше, але всіх їх характеризує неконкретність і, що є головним, відсутність якогось вагомого очікуваного результату. Це є найслабшим місцем всієї організації процесу. Виходить, що чисельність активістів невпинно зростала, однак хоч якихось конкретних результатів вони не давали.

Вся увага в названих документах фокусувалася виключно навколо створення нових

позаштатних підрозділів при якихось профспілкових органах. Ось і на IX з'їзді профспілок Української РСР, що проходив у жовтні 1963 р., тобто роком пізніше за згаданий пленум ВЦРПС, доповідач і виступаючі залюбки називали чисельність активістів, але ухилялися від оцінки їх конкретної діяльності. Тут, зокрема, зазначалося, що на громадських засадах працювало 96% голів ФЗМК, райкомів та міськомів профспілок. Крім того, на громадських засадах функціонувало 7 обласних комітетів профспілок, а в республіканських, міських та районних комітетах діяло біля 8 тис. позаштатних відділів, громадських рад та біля 32 тисяч позаштатних інструкторів [7, арк. 33].

Цікавим у зв'язку з зазначеним вище виглядає організація контролю за прийнятими на пленумі ВЦРПС рішеннями. Передусім зазначимо, що президія ВЦРПС повернулася до розгляду питання у липні 1963 р. На її засіданні було розглянуто доповідну записку оргінструкторського відділу «Про подальший розвиток громадських начал у роботі професійних спілок». Її рішення вимагало від підпорядкованих структур «намітити та здійснити додаткові заходи з розширення рядів профспілкового активу і покращення роботи з ним», а також «розробити і здійснити заходи з подальшого розвитку громадських засад у закладах культури та спортивних організацій» [5, с. 19]. Як бачимо, у постанові президії знову наголошувалося на кількісній, формальній стороні питання і, при цьому, знову опускалося питання практичної діяльності новостворених громадських органів.

Сама записка оргінструкторського відділу являла собою класичний взірець епістолярного жанру радянської бюрократії. У ній певною мірою схвалюється набутий досвід та певною мірою критикувалися недоліки. Аналізуючи документ, не можна позбутися думки про те, що він є плодом кабінетної творчості, хоча й із залученням широкого кола інформації з місць. Є всі підстави вважати, що успішнішими за інших тут були дописувачі з УРСР, бо дуже вже багато позитивних прикладів наводиться саме звідти. Зокрема, за позитив видавався перехід голів ФЗМК на безоплатну форму роботи, що, правда, все це відбувалося в профспілках невеликих профспілкових організацій, таких як Луцька швейна фаб-

рика, Полтавська рукавично-трикотажна фабрика, Чернівецький масложиркомбінат і т.п. Схвалено було також досвід Українського республіканського і обласних комітетів профспілки робітників і службовців сільського господарства, де на громадських засадах було створено 88 відділів і комісій, а в їх роботі брали участь 927 позаштатних інструкторів. В Одеській області обкоми профспілки мали 69 громадських комісій і рад з участю 680 активістів, у Київській – 52 позаштатних відділи і 540 позаштатних інструкторів. Однак безперечним лідером, якщо вірити цьому документу, стала Дніпропетровська облпрофрада, у якій працювало 148 комісій та відділів з участю 945 активістів. Разом з тим укладачі доповідної записки дещо пожурили ряд обкомів Донецчини, в якій новостворені громадські відділи «лише числяться на папері і ніякої роботи не ведуть». Дісталось також у ній і Запорізькому обкому профспілки працівників державної торгівлі та споживчої кооперації, де не працювали відділи культурно-масової та житлово-побутової роботи [6, с. 22; 26].

Навряд чи варто здійснювати подальший детальний аналіз цього документа, оскільки щонайменшої довіри до цифр, що в ньому наводяться, не може бути. Тим більше, що через десятиріччя ми не можемо, та в цьому немає й щонайменшої необхідності, підтвердити або спростувати діяльність або бездіяльність тієї чи іншої створеної громадської інституції. Їх надуманість спростував час, разом з наміченими тією ж партією «епохальними перетвореннями». Насамкінець зазначимо, що черговий раз ідея розвитку громадських засад у надрах громадської організації владній партії знадобиться лише у 70-ті роки ХХ століття у зв'язку з будівництвом так званого розвинутого соціалізму.

Щоб якось підтвердити цю, цілком виправдану з нашої точки зору, патетику укладачів доповідної записки, наведемо цифровий аргумент, запозичений з профспілкової статистики того часу та доповнений нашими власними підрахунками. Як уже зазначалося вище, на кінець першого етапу кампанії з розвитку громадських засад у профспілках опосередковано нам вдалося визначити, що приблизна кількість їхнього активу перевищила за 3 мільйони осіб. Після прямої вказівки на

XXII з'їзду КПРС М. С. Хрущова про необхідність подальшого нарощення його числа, після всієї організаторської діяльності в цьому напрямку і партійних, і профспілкових організацій на IX з'їзді українських профспілок у звітній доповіді Голова Укрпрофради назве цифру лише 3 млн. 300 тис. Тобто, у порівнянні з попереднім періодом, зростання складо щось біля 10%. Останнє нашою є на до-світ невтішні з точки зору інтересів влади «відлиги» висновки, які водночас є прикінцевими висновками цієї наукової розвідки.

По-перше, зростання чисельного профспілкового активу в 1956–1961 рр., окреслених нами як перший етап розвитку громадських засад, знадобилося владі для подолання культу особи Й. В. Сталіна, власного політичного утвердження з подальшим позиціонуванням себе як влади ліберального спрямування. Останнє, в післявоєнний період могло виступати важливою умовою, що забезпечувала її успіх як на внутрішній, так і на зовнішній арені. По-друге, в 1961–1964 рр., які визначені автором як другий етап розвитку громадських основ діяльності профспілок, очільники «відлиги» штучно їх стимулювали та представляли суспільству як нинішні, реальні ознаки комуністичного майбутнього. Нова влада використовувала природні засади функціонування наймасовішої організації трудящих й намагалася подати штучне підвищення активності спілчан як результат позитивних економічних змін, тим самим позиціонуючи себе як успішну владу. Саме успішність могла виступати головною запорукою подальшого виконання нею владних повноважень. Тому активність спілчан, яка створювала ілюзію такої успішності, виступала одним із могутніх забезпечуючих чинників утримання владного керма. По-третє, влада «відлиги» не врахувала того, що розвиток активності спілчан міг мати й іншу спрямованість, націлену проти ініціаторів її розвитку. Ця обставина змусила її значно обережніше ставитися до цього процесу та виставляти перестороги у вигляді посилення парткерівництва й підвищення оперативності державного апарату.

Втім, додаткові докази зазначеному знаходяться у площині практичної діяльності наймасовішої громадської організації того часу, що й може слугувати предметом подальшої розробки проблеми. Це – соціалісти-

чне змагання, організація руху за комуністичне ставлення до праці, організація бригадної форми праці тощо.

### Список використаних джерел

1. Довідка про роботу з позаштатними інструкторами Вінницької обласної ради професійних спілок // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Ф, 2605, оп.8, спр. 2012, арк. 2; Справка о внештатных инструкторах областного совета профсоюзов и обкомов профсоюзов Днепропетровской области // Там само, арк. 1.
2. Докашенко В. М. Громадські засади у профспілках (середина 50-х — середина 60-х рр.) / В. М. Докашенко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. — Т. 32. — Вип. 19. Історичні науки. — Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2004. — С. 62–68; Його ж. Первинні профспілкові організації в контексті політичних завдань «відлиги» // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Історичні науки: збірник наукових праць / За ред. проф. Миколи Шитюка. — № 1 (43), червень 2017. — Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. — С. 31–42.
3. Докашенко В. М. Метаморфози організаційної будови радянських профспілок (середина 50-х — середина 60-х рр.) / В. М. Докашенко // Грані історії. Збірник наукових праць. — Випуск 6. — Горлівка: Вид-во ГІМ. — 2013. — С. 47–57.
4. Докашенко Віктор. Соціальні політичні конфлікти в період «відлиги» / Віктор Докашенко // Нова політика [Засновник і видавець: Асоціація молодих українських політологів і політиків]. — К., 2001. — № 5 (37). — С. 32–35.
5. Записка оргинструкторского отдела ВЦСПС о ходе выполнения постановления X пленума ВЦСПС «О дальнейшем развитии общественных начал в работе профессиональных союзов» // Сборник постановлений ВЦСПС. Июль — сентябрь 1963 года. — М.: Профиздат, 1963. — С. 19–27.
6. Записка оргинструкторского отдела ВЦСПС о ходе выполнения постановления X пленума ВЦСПС «О дальнейшем развитии общественных начал в работе профессиональных союзов» // Сборник постановлений ВЦСПС. Июль — сентябрь 1963 года. — М.: Профиздат, 1963. — С. 19–27.
7. IX съезд профессиональных союзов Украинской ССР. 10–12 октября 1963 г. Стенографический отчет // ЦДАВО України, спр. 3587.
8. О дальнейшем развитии общественных начал в работе профсоюзов. Постановление X пленума ВЦСПС (26–27 июля 1962 года) // Бюллетень Всесоюзного Центрального Совета профессиональных союзов (Бюллетень ВЦСПС). — 1962. — июль — сентябрь.
9. О задачах профессиональных союзов СССР в связи с решениями декабрьского Пленума ЦК КПСС. Доклад председателю ВЦСПС т. Гришина В. В. на IX Пленуме ВЦСПС. — М.: Профиздат, 1958. — 54 с.
10. О комиссиях фабричных, заводских, местных (цеховых) комитетов профсоюзов. Постановление Президиума Всесоюзного Центрального Совета Профессиональных союзов от 10 ноября 1957 г. // Бюллетень ВЦСПС. — 1957. — № 21. — ноябрь. — С. 1–2.
11. О проверке состояния обучения вновь избранных кадров и актива по Донецкому промышлен-

- ному областному совету профсоюзов. Докладная записка председателю Укрсовпрофа // ЦДАВО України, спр. 4071.
12. О работе комиссий Харьковского промышленного областного совета профсоюзов. Постановление президиума Харьковского промышленного областного совета профсоюзов // Там само, спр. 4060, арк. 16.
13. Организационная работа профсоюзов: Учеб. пособие для высших профсоюзных школ / под. общ. ред. Чангли И. И. — М.: Профиздат, 1998. — 224 с.
14. Организационная работа профсоюзов.
15. Отчёт Центрального Комитета Коммунистической партии Советского Союза XXII съезду КПСС. Доклад Первого секретаря ЦК КПСС товарища Н. С. Хрущёва // XXII съезд Коммунистической партии Советского Союза. 17–31 октября 1961 года. Стенографический отчёт. — Т. 1. — М.: Госполитиздат, 1962. — С. 15–132.
16. Пашков М. Общественные начала в профсоюзной работе / М. Пашков. — М.: Профиздат, 1977. — 177 с.; Щегов Г. В. Общественные начала — основа деятельности советских профсоюзов / Г. В. Щегов. — М.: Профиздат, 1978. — 160 с.
17. Пропозиції про створення міських і районних рад профспілок. Засідання Секретаріату ЦК Компартії України 29 квітня 1959 р. // Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 8, спр. 2652, арк. 25.
18. Протокол VI пленуму Української республіканської ради професійних спілок. 17–18 січня 1958 р. // ЦДАВО України, спр. 1689.
19. Протокол пленума Донецкого областного совета профессиональных союзов. 10 августа 1959 г. // Донецкий областной державний архів, ф. Р-920, оп. 2, спр. 426.
20. Профсоюзное строительство: Учебное пособие. Для ун-тов марксизма-ленинизма / Руков. авт. Коллектива Г. П. Алексеев. — М.: Профиздат, 1988. — 336 с.
21. Сводный статистический отчёт. Украинский республиканский совет профессиональных союзов. Первое полугодие 1958 года // ЦДАВО України, спр. 1725.
22. Справка об итогах отчетов и выборов ФЗМК по Украинской ССР за 1957 год (в сравнении с 1956 годом) // Там само, спр. 1421; Центральному Комітету Компартії України. Інформація про хід звітів і виборів у первинних профспілкових організаціях Української РСР // Там само, спр. 4075.
23. Стенограмма собрания партийного актива г. Киева и Киевской области. 15 октября 1964 г. Доклад П.Е. Шелеста // ЦДАГО України, оп. 24, спр. 5949.
24. Тупиця О. М. Профспілки в політичній системі сучасного суспільства: виміри функціонування. Монографія / О. М. Тупиця. — Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського національного університету, 2008. — 352 с.
25. Хрущёв Н. С. Речь на собрании избирателей Калининского избирательного округа города Москвы 27 февраля 1963 г. // Труд. Газета Всесоюзного Центрального Совета профессиональных союзов. — 1963. — 28 февр.
26. Цвих В. Ф. Профспілки і громадянське суспільство: теорія, методологія, практика / В. Ф. Цвих. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. — 376 с.
27. ЦК КПСС о состоянии торговли хлебом в Украинской ССР. Информация секретаря ЦК Компартии Украины И. П. Казанца 18 сентября 1962 г. // ЦДАГО України, спр. 5520.
28. Шверник Н. Отчётный доклад XI съезду профсоюзов СССР о работе Всесоюзного Центрального Совета профессиональных союзов СССР. 7 июня 1954 года / Н. Шверник. — М.: Госполитиздат, 1954. — 52 с.

**VICTOR DOKASHENKO**  
Bakmut

### THE TRADE UNION ACTIVISTS IN THE POLITICAL INTERPRETATION OF THE THAW

*The article explores the political aspects of the development of public principles in the trade unions, in which the author singles out two stages: 1956 - 1961 and 1961-1964. It is proved that the initial increase in the number of the trade union activists was conditioned by the internal needs of the party in power. At the first stage it was the need to struggle with the personality cult as a means to assert the new power. At the second stage this process was represented by the governmental authorities as a sign of the communist society. It is emphasized that the development of the masses' activity also had the opposite effect directed against the government.*

*Key words: power interests, personality cult, public principles, political interpretation, trade union activists.*

**ВИКТОР ДОКАШЕНКО**  
г. Бахмут

### ПРОФСОЮЗНЫЙ АКТИВ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ «ОТТЕПЕЛИ»

*Исследуются политические аспекты развития общественных начал в профессиональных союзах. Автор выделяет два этапа развития: 1956–1961 гг. и 1961–1964 гг. Доказывается, что инициирование возрастания численности профсоюзного актива обуславливалось внутренними потребностями партии власти. На первом этапе – необходимостью борьбы с культом личности, как средством утверждения власти. На втором этапе этот процесс представлялся властью как признак коммунистического общества. Подчеркивается, что развитие активности масс имело и обратное, направленное против власти действие.*

*Ключевые слова: властные интересы, культ личности, общественные начала, политическая интерпретация, профсоюзный актив.*

Стаття надійшла до редакції 08.11.2017